

System nieodpłatnej pomocy prawnej w praktyce

10.02.2016, 07:22; Aktualizacja: 10.02.2016, 07:45

– TEKST +

Od początku roku na terenie naszego kraju funkcjonuje system darmowej pomocy prawnej. Jest to rezultat wejścia w życie ustawy przygotowanej przez resort sprawiedliwości. Jak system działa w praktyce?

Pomoc prawna z urzędu w związku z ustawą z dnia 5 sierpnia 2015 r. o nieodpłatnej pomocy prawnej oraz edukacji prawnej

Michał Trociuk

źródło: Materiały Prasowe

1. 1 stycznia 2016 r. weszła w życie większa część regulacji wynikających z ustawy z dnia 5 sierpnia 2015 r. o nieodpłatnej pomocy prawnej oraz edukacji prawnej (dalej: „ustawa”). Pozostała część przepisów ustawy mających na celu zapewnienie funkcjonowania systemu pomocy weszła w życie 31 sierpnia 2015 r.

2. Ustawa nie wpływa na kształt dotychczas istniejącego systemu ustanawiania

pełnomocników z urzędu w postępowaniach sądowych. Nieodpłatna pomoc prawna przysługuje następującym osobom fizycznym:

(a) którym w okresie 12 miesięcy poprzedzających zwrócenie się o udzielenie nieodpłatnej pomocy prawnej zostało przyznane świadczenie z pomocy społecznej na podstawie ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej i wobec których w tym okresie nie wydano decyzji o zwrocie nienależnie pobranego świadczenia,

(b) które posiadają ważną Kartę Dużej Rodziny,

(c) które uzyskały zaświadczenie, o którym mowa w ustawie z dnia 24 stycznia 1991 r. o kombatantach oraz niektórych osobach będących ofiarami represji wojennych i okresu powojennego,

(d) które posiadają ważną legitymację weterana albo legitymację weterana poszkodowanego (o których mowa w ustawie z dnia 19 sierpnia 2011 r. o weteranach działań poza granicami państwa),

(e) które nie ukończyły 26 lat,

(f) które ukończyła 65 lat,

(g) które w wyniku wystąpienia klęski żywiołowej, katastrofy naturalnej lub awarii technicznej znalazły się w sytuacji zagrożenia lub poniosły straty.

3. Nieodpłatnej pomocy prawnej, co do zasady, udziela osobiście adwokat lub [radca](#) prawny (na podstawie umowy zawartej z powiatem), a w szczególnie uzasadnionych przypadkach z ich upoważnienia aplikant adwokacki lub [aplikant radcowski](#). Adwokat lub radca prawny (udzielający pomocy w danym punkcie nieodpłatnej pomocy prawnej) może z ważnych powodów odmówić udzielenia nieodpłatnej pomocy prawnej, ale musi przy tym poinformować osobę uprawnioną do pomocy o innych punktach nieodpłatnej pomocy prawnej na obszarze powiatu.

4. Uzasadnienie do projektu ustawy nie wspomina, jakie powody są na tyle ważne, aby adwokat lub radca prawny mogli odmówić udzielenia nieodpłatnej pomocy prawnej. W związku z tym należy posiłkować się w tym zakresie poglądami wykształconymi na gruncie ustawy – Prawo o adwokaturze, która w art. 28 ust. 1 zawiera takie samo sformułowanie: „Adwokat może odmówić udzielenia pomocy prawnej tylko z ważnych powodów, o których informuje zainteresowanego. Wątpliwości co do udzielenia lub odmowy udzielenia pomocy prawnej rozstrzyga okręgowa rada adwokacka, a w wypadkach niecierpiących zwłoki – dziekan”.

Zgodnie z poglądami wyrażanymi przez komentatorów, ważnymi powodami zezwalającymi na odmowę udzielenia pomocy prawnej przez adwokata są m.in.:

- (a) brak zaufania pomiędzy adwokatem a mocodawcą,
- (b) udzielenie wcześniej pomocy prawnej stronie przeciwnej w danej sprawie lub w innej z nią związanej, np. pokrzywdzonemu w postępowaniu przygotowawczym,
- (c) uprzednie wykonywanie w sprawie funkcji publicznej w danej sprawie,
- (d) gdy inny adwokat, będący dla danego adwokata osobą bliską, prowadzi daną sprawę lub udzielił już pomocy prawnej stronie przeciwnej w tej sprawie lub w innej z nią związanej,
- (e) złożenie w danej sprawie przez adwokata zeznania w charakterze świadka
- (f) poważny zatarg osobisty pomiędzy adwokatem a osobą, przeciwko której miałby prowadzić sprawę.

5. Powiat corocznie zawiera z okręgową radą adwokacką i radą okręgowej izby **radców** prawnych właściwymi dla siedziby władz powiatu porozumienia w sprawie udzielania nieodpłatnej pomocy prawnej na obszarze tego powiatu. W tych porozumieniach określa się m.in.

- (a) liczbę adwokatów i radców prawnych, którzy będą udzielać nieodpłatnej pomocy prawnej na obszarze powiatu,
- (b) zobowiązanie okręgowej rady adwokackiej lub rady okręgowej izby radców prawnych do imiennego wskazywania odpowiednio adwokatów lub radców prawnych oraz ich zastępców, którymi są adwokaci lub radcowie prawni, wyznaczonych do udzielania nieodpłatnej pomocy prawnej,
- (c) zasady wynagradzania adwokatów i radców prawnych udzielających nieodpłatnej pomocy prawnej.

6. W praktyce kształtowanie listy adwokatów udzielających nieodpłatnej pomocy prawnej na podstawie ustawy wygląda następująco:

- ORA raz do roku wysyła do wszystkich adwokatów za pośrednictwem extranetu informację (ankietę) o rozpoczęciu przyjmowania zgłoszeń do grupy świadczącej nieodpłatną pomoc prawną na podstawie ustawy (w 2015 r. było to w październiku, w 2016 roku odbędzie się we wrześniu),
- adwokatów, którzy odeślą odpowiedź odmowną lub nie zareagują na informację nie uwzględni się na tej liście.

7. Dotychczas chętnych do świadczenia nieodpłatnej pomocy prawnej było więcej niż miejsc, więc odbyło się publiczne losowanie nazwisk przez Dziekana (w ramach poszczególnych powiatów). W praktyce nieodpłatną pomoc prawną na podstawie ustawy świadczą zatem tylko ci adwokaci, którzy wyrazili taką chęć.

8. Analogicznie przebiega kształtowanie listy radców prawnych udzielających nieodpłatnej pomocy prawnej, przy czym **radcy** prawni nie wypełniają internetowej ankiety dot. chęci udzielania nieodpłatnej pomocy prawnej, lecz wysyłają pisemne zgłoszenia do OIRP. Tak jak ma to miejsce w przypadku adwokatów, spośród zgłoszonych osób losuje się radców prawnych, którzy zostają wpisani na listę radców prawnych udzielających nieodpłatnej pomocy prawnej.

9. Ponadto, prowadzenie połowy punktów nieodpłatnej pomocy prawnej powierzane jest organizacjom pozarządowym prowadzącym działalność pożytku publicznego. W ramach organizacji pozarządowej pomocy prawnej mogą udzielać:

(a) doradca podatkowy,

(b) osoba, która ukończyła wyższe **studia prawnicze** i uzyskała tytuł magistra lub ukończyła zagraniczne studia prawnicze uznane w Rzeczypospolitej Polskiej i posiada co najmniej trzyletnie doświadczenie w wykonywaniu wymagających wiedzy prawniczej czynności bezpośrednio związanych ze świadczeniem pomocy prawnej.

• W przypadku udzielania pomocy przez osobę wskazaną w pkt 9 ppkt (b), osoba uprawniona do otrzymania pomocy prawnej wypełnia pismo, w którym oświadcza, że została poinformowana o tym, iż odpowiedzialność odszkodowawcza osoby udzielającej jej nieodpłatnej pomocy prawnej jest wyłączona, z wyjątkiem przypadku wyrządzenia szkody z winy umyślnej.

10. Nieodpłatna pomoc prawna obejmuje:

(a) poinformowanie osoby uprawnionej do tej pomocy o obowiązującym stanie prawnym, o przysługujących jej uprawnieniach lub o spoczywających na niej obowiązkach,

(b) wskazanie osobie uprawnionej sposobu rozwiązania jej problemu prawnego,

(c) w przypadku, gdy rozwiązanie problemu prawnego osoby uprawnionej będzie możliwe jedynie w drodze rozstrzygnięcia sądowego lub sądownoadministracyjnego, udzielający pomocy prawnej może pomóc w sporządzeniu projektu pisma wszczynającego tego rodzaju postępowanie,

• udzielający pomocy prawnej nie może jednak udzielać pomocy w sporządzeniu pism procesowych w toczącym się postępowaniu przygotowawczym lub sądowym i pism w toczącym się postępowaniu sądownoadministracyjnym (z zastrzeżeniem wskazanym poniżej w pkt (iv),

(d) sporządzenie projektu pisma wnoszącego o:

• zwolnienie od kosztów sądowych,

• ustanowienie pełnomocnika z urzędu w postępowaniu sądowym,

• ustanowienie adwokata, radcy prawnego, doradcy podatkowego lub rzecznika patentowego w postępowaniu sądownoadministracyjnym.

11. Nieodpłatna pomoc prawna nie obejmuje:

(a) pomocy polegającej na zastępstwie osoby uprawnionej przed jakimikolwiek organami, czy też sądami,

(b) spraw podatkowych związanych z prowadzeniem działalności gospodarczej,

(c) spraw z zakresu **prawa celnego**, dewizowego i handlowego,

(d) spraw związanych z prowadzeniem działalności gospodarczej, z wyjątkiem przygotowania do rozpoczęcia tej działalności.

Komentarz:

9. Wprawdzie adwokaci, radcy prawni lub doradcy podatkowi w ramach udzielania nieodpłatnej pomocy prawnej nie mogą dokonywać czynności nieprzewidzianych przez ustawę (np. zastępowanie osoby uprawnionej do pomocy przed organami ścigania, administracji lub sądami), jednak – wobec braku ograniczeń w ustawie – wydaje się, że nic nie stoi na przeszkodzie temu, aby profesjonalni pełnomocnicy mogli udzielać odpłatnej pomocy prawnej „osobom uprawnionym” w zakresie wykraczającym poza ustawę. Odpłatna pomoc prawna mogłaby być udzielana także osobom, którym udzielono już nieodpłatnej pomocy prawnej w zakresie przewidzianym ustawą. Musiałoby się to jednak odbywać poza miejscem przewidzianym dla udzielania nieodpłatnej pomocy prawnej.

10. Adwokat lub radca prawny w zakresie przewidzianym ustawą, w ramach udzielania nieodpłatnej pomocy prawnej, może m.in. pomóc w sporządzeniu pisma wszczynającego postępowanie sądowe lub sądownoadministracyjne. Wydaje się, że jest możliwa sytuacja, w której adwokat lub radca prawny (a w postępowaniu sądowno administracyjnym także doradca podatkowy), który pomógł w sporządzeniu pisma wszczynającego postępowanie, będzie później zastępował tę osobę w toczącej się sprawie jako pełnomocnik wyznaczony przez sąd z urzędu. Możliwość taka wynika z:

(a) art. 117³ par. 3 k.p.c., zgodnie z którym jeżeli strona we wniosku o wyznaczenie pełnomocnika z urzędu wskazała imiennie adwokata lub radcę prawnego, właściwa okręgowa rada adwokacka lub rada okręgowej izby radców prawnych, w miarę możliwości i w porozumieniu ze wskazanym adwokatem lub radcą prawnym, wyznaczy adwokata lub radcę prawnego wskazanego przez stronę,

(b) art. 244 par. 3 p.p.s.a., zgodnie z którym strona we wniosku o przyznanie prawa pomocy wskazała imiennie adwokata, radcę prawnego lub doradcę podatkowego, właściwa okręgowa rada adwokacka, rada okręgowej izby radców prawnych lub Krajowa Rada Doradców Podatkowych w miarę możliwości i w porozumieniu ze wskazanym adwokatem, radcą prawnym, doradcą, wyznaczy adwokata, radcę prawnego, doradcę podatkowego lub rzecznika patentowego wskazanego przez stronę,

(c) art. 87a k.p.k. (wyznaczenie z urzędu pełnomocnika w postępowaniu karnym sądowym) oraz art. 78 par. 1 k.p.k. i art. 80a par. 1 k.p.k. (wyznaczenie z urzędu, odpowiednio, obrońcy w postępowaniu przygotowawczym i w postępowaniu sądowym), zgodnie z którymi strona inna niż oskarżony, a także podejrzany i oskarżony mogą wnosić o wyznaczenie pełnomocnika/obrońcy. Tak jak w postępowaniu cywilnym i sądownoadministracyjnym, podmiot uprawniony do złożenia wniosku o wyznaczenie pełnomocnika/obrońcy z urzędu może wskazać imiennie pełnomocnika, ale sąd nie jest związany w tym zakresie wnioskiem. Jak zauważa Tomasz Grzegorzczak, „wyznaczając obrońcę z urzędu, należy uwzględnić ewentualne sugestie oskarżonego, jeżeli takie zgłasza, ale ich pominięcie nie narusza jego prawa do obrony (tak np. w wyroku ETPC z dnia 20 stycznia 2005 r. w sprawie *Mayzit v. Rosja*, skarga nr 63378/00, LEX nr 145706). Rzecz bowiem w tym, że w przypadku obrony z urzędu nie chodzi - inaczej niż w odniesieniu do obrony z wyboru - o zaufanie do konkretnego adwokata, ale ogólnie do zawodu adwokata jako podmiotu udzielającego pomocy prawnej w sprawach karnych, a celem powołania obrońcy z urzędu nie jest zapewnienie oskarżonemu obrońcy, którego on sobie życzy, a na którego go nie stać, lecz po prostu obrońcy, który zapewni mu realną pomoc prawną, a więc z uwzględnieniem jedynie kwalifikacji i specjalizacji adwokata w zakresie spraw karnych”.

autor:

Michał Trociuk, aplikant adwokacki w FKA Furtek Komosa
Aleksandrowicz